

Ergenlerde Olumsuz Tepkisellik Mizaç Boyutu ve Anne Kabul-Reddinin Yıkıcı Davranışlar Üzerine Etkisinin Farklılaşmış Hassasiyet Modeli Çerçevesinde İncelenmesi

Melikenaz Yalçın¹

Ege Üniversitesi

Çiğdem Günseli Dereboy²

Adnan Menderes Üniversitesi

Özet

Bu çalışmanın amacı yıkıcı davranışlar, ergenlerin olumsuz tepkisellik mizaç boyutu ve anne kabul-reddi arasındaki ilişkinin Farklılaşmış Hassasiyet Modeli çerçevesinde incelenmesidir. Bu bağlamda, anne kabul-reddi ve yıkıcı davranışların ilişkisinde mizaç boyutu olan olumsuz tepkiselliğin düzenleyici rolünün olup olmadığını araştırmaktır. Bu çalışmanın katılımcılarını Aydın il merkezindeki 9. ve 10. sınıflarda okuyan 400 lise öğrencisi ve bu öğrencilerin annesi oluşturmaktadır. Ergenlere Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği ve Güçler Güçlükler Anketi uygulanmıştır. Ergenlerin annelerine de çocuklarının mizaç özelliklerini değerlendirdikleri Okul Çağı Çocukları için Mizaç Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, yapılan ilk düzenleyici değişken analizinde ilk olarak anne reddinin olduğu durumlarda olumsuz tepkiselliğin düzenleyici rolünün olduğu bulunmuştur. Olumsuz tepkiselliği olan ergenlerin olmayanlara göre anne reddinden daha fazla etkilendiği ve daha fazla yıkıcı davranış gösterdikleri bulunmuştur. İkinci moderator analizinde ise, ebeveyn sıcaklığının/kabülünün olduğu durumlarda ise, olumsuz tepkiselliğin düzenleyici rolünün anlamlı olmadığı bulunmuştur. Bu bulgulara göre, bu çalışmada Farklılaşmış Hassasiyet Modeli desteklenmemiştir. Sonuç olarak, modelin desteklenmemesi bu çalışmada olumsuz tepkiselliğin koruyucu bir faktör olmadığını ve ebeveyn sıcaklığının olduğu durumlarda ergenlerin yıkıcı davranışlarının azalmadığını göstermiştir.

Anahtar kelimeler: Mizaç, olumsuz tepkisellik, anne kabul-reddi, yıkıcı davranışlar, farklılaşmış hassasiyet modeli

Abstract

The aim of the present study was to examine associations between negative reactivity dimension of the temperament, maternal acceptance and rejection, and disruptive behaviors among adolescents in terms of the Differential Susceptibility Model. In this regard, it was aimed to investigate the moderator role of negative reactivity on relations with maternal acceptance and rejection and disruptive behaviors. The sample of this study consisted of 400 high school students from 9th and 10th grade and mothers of the students. Parental Acceptance and Rejection Questionnaire and Strength and Difficulties Questionnaire was administered to adolescents. School-Age Temperament Inventory was administered to mothers to assess the temperament characteristics of their children. According to the results, the first moderator analysis, moderator roles of negative reactivity was found on maternal rejection. Adolescents with higher negative reactivity were more affected by maternal rejection and showed higher disruptive behaviors. In the second moderator analysis, the moderator role of negative reactivity was not found on maternal acceptance/warmth. According to the results, Differential Susceptibility Model was not supported in this study, and this situation point out that negative reactivity is not a protective factor and disruptive behaviors of adolescents did not decrease in maternal warmth situations in this study.

Keywords: Temperament, negative reactivity, maternal acceptance-rejection, disruptive behaviors, and differential susceptibility model

Yazar Notu: Bu çalışma, ilk yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Yazışma Adresi: ¹Arş. Gör. Dr. Melikenaz Yalçın, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Bornova / İzmir, melikenazyalcin@gmail.com, ORC-ID: 0000-0002-7797-9611

²Prof. Dr. Çiğdem Günseli Dereboy, Adnan Menderes Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Dahili Tıp Bilimleri Bölümü, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, cdereboy@adu.edu.tr, ORC-ID: 0000-0001-9105-1513

Gönderim Tarihi: 29.04.2019

Kabul Tarihi: 25.06.2020

Gençler ve çocuklar arasındaki şiddet ve yıkıcı davranışların yaygınlığı son dönemlerde önemli oranda artmıştır. Bireysel, ailesel ve toplumsal açıdan önemli sonuçlara yol açtığı için, bu alanda yapılan çalışmaların arttığı gözlenmektedir (Barkley, 2002; Maughan, Christiansen, Jenson, Olympia ve Clark, 2005). Yıkıcı Davranış Bozuklukları kategorik olarak genellikle Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğu (KGB), Davranım Bozukluğu (DB) ve Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) olarak sınıflandırılrsa da (Frick ve ark., 1994); DSM 5'te DEHB yıkıcı davranış bozuklukları içinde yer almamaktadır (APB, 2014). Dışsallaştırma problemleri olarak da adlandırılan yıkıcı davranışlar; uyumsuzluk, saldırganlık, dikkat problemleri, dürtüsellik, hiperaktivite, suça yönelik davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Achenbach ve Edelbrock, 1978) ve sıklıkla aile ilişkileri, psikolojik sağlık, eğitim ve iş süreçlerinde ciddi problemler yaşanmasına neden olmaktadır (Trentacosta, Hyde, Goodlett ve Shaw, 2013). 6-18 yaş arasında olan çocuk ve gençlerin %5'inin hayatının bir bölümünde Yıkıcı Davranış Bozukluklarının tanı kriterlerini karşıladığı belirtilmektedir. Erkeklerin KGB ve DB tanısını daha fazla aldıklarını, karşıt gelme davranışlarının kız ve erkeklerde eşit oranda görüldüğü bulunmuştur (Nock, Kazdin, Hiripi ve Kessler, 2006). Alanyazın incelendiğinde, yıkıcı davranışların ortaya çıkmasını ve gelişimini yordayan iki önemli değişkenden birinin çocuğun mizacı, diğer değişkenin ise, yetiştirme koşulları ve ebeveynlik yaklaşımları olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada da, yıkıcı davranışların yordanmasında hem çocuğun mizacı hem de ebeveynlik yaklaşımlarından biri olan anne reddinin rolü incelenmiştir.

Problemleri davranışlarının ortaya çıkmasında, çocukların doğuştan getirdiği bireysel farklılıkların çok önemli bir yeri vardır. Bu bireysel farklılıklar mizaç özellikleri olarak belirtilmektedir (Putnam, Sanson ve Rothbart, 2002). Bell (1968) mizacı, çocuğun ebeveynleri ile sosyal etkileşiminde verdiği tepkiler, kendi duygusal tepkilerini kontrol edebilme ve ebeveynlerine memnuniyet ve rahatsızlıklarını gösterebilme kapasitesi olarak tanımlamaktadır. Rothbart ve Bates (1998) ise, kökeni biyolojik olan, bireyin davranışlarında görülen farklılıklar olarak tanımlamaktadır. Çocukların mizaç özellikleri ile ilgili çalışmalar, Thomas, Chess, Birch, Hertzog ve Korn (1963)'un yaptığı New York Boylamsal Çalışmasına dayanmaktadır. Bu çalışma doğrultusunda dokuz farklı mizaç boyutu saptanmıştır: *Aktivite Düzeyi, Ritmiklik, Çekingelik Uyumluluk, Tepkisellik, Uyarılma Eşiği, Duyguların Niteliği, Dikkat Dağınıklığı, Dikkat Süresi ve Devamlılık* (akt. Putnam ve ark., 2002). Bu mizaç boyutlarından yola çıkarak, Chess ve Thomas (1977), davranışsal açıdan çocukların %40'nın kolay çocuk, %10'nun zor çocuk ve %15'nin ise kolay ısınan çocuk olarak tanımlanabileceğini belirtmişlerdir (akt. Santrock, 2006).

Çocukların mizaçlarına göre sınıflandırmak pratik ve kolay olsa da, bu sınıflandırma etiketlenme ve çocuğun kendine dair olumsuz algılar geliştirmesine neden olabileceği ve bu algıların da çeşitli davranış problemlerinin ortaya çıkmasına yol açabileceği belirtilmektedir. Bu nedenle, çocukları bu şekilde sınıflandırmak yerine, mizaç özelliklerinin boyutları açısından değerlendirmesi fikri değer kazanmıştır. Mizaçla ilgili son dönemde yaygın olarak Rothbart ve Bates (1998)'in çocuklar yerine mizaç alt boyutlarının incelenmesi yaklaşımı kabul görmektedir (akt. Yağmurlu ve Kodalak, 2010). Bu yaklaşıma göre mizaç, olumsuz duygusallık, olumlu duygusallık/kabarlık ve kendini denetleme/öz-düzenleme alt boyutlarından oluşmaktadır (Gartstein ve Rothbart, 2003). Bebek, çocuk ve ergenlerde mizacı ölçmek için geliştirilen farklı ölçeklerin sonucunda mizaç boyutları farklı tanımlansa da, zor mizacın göstergesi olan olumsuz duygusallık ve olumsuz tepkisellik boyutlarının benzer olduğu bulunmuştur (McClowry, 1995; Putnam ve ark., 2002). Alanyazın incelendiğinde birçok boylamsal çalışma mizaç özelliklerinin ileri dönemlerde yıkıcı davranışların gelişiminde rol oynadığını belirtmektedir. Bebeklikten çocukluğa ve ergenliğe uzanan boylamsal çalışmalarda olumsuz tepkiselliği yüksek olan bebeklerin, ergenliklerinde yüksek oranda yıkıcı davranışlar sergiledikleri bulunmuştur (Bates, Bayles, Bennett, Ridge ve Brown, 1991; Caspi, Henry, McGee, Moffitt ve Silva, 1995; Eisenberg, Fabes, Nyman, Bernzweig ve Pinuelas, 1994; Kochanska, Brock, Chen, Aksan ve Anderson, 2015; Pitzer, Jennen-Steinmetz, Esser, Schmidt ve Laucht, 2011; Rhee ve ark., 2007; Williams ve ark., 2009).

Yıkıcı davranışların ortaya çıkmasını belirleyen diğer önemli değişken ise ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkidir. Çocuğun kişilik gelişiminde ve ileri dönemdeki davranışları üzerinde bu ilişkinin etkisi çok büyüktür (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Ebeveyn davranışlarının çocuk üzerindeki etkilerini Ebeveyn Kabul-Red Kuramı detaylı bir şekilde ortaya koymaya ve bunu kişilik kuramı ile bütünleştirmeye çalışmaktadır (Rohner, 1980). Bu kurama göre ebeveyn kabulü; fiziksel, sözel ve sembolik davranışlarla gösterilen sıcaklık, ilgi, şefkat, bakım, destektir. Fiziksel ifadeler sarılma, öpme, gülümseme onay ve desteğin gösterilmesi şeklinde olurken; övmek, güzel şeyler söylemek ise sevginin sözel olarak ifade edilmesidir. Ebeveyn reddi ise; sıcaklık ve sevgi davranışlarının önemli ölçüde olmaması veya gösterilmemesi; fiziksel ve duygusal olarak acı veren davranışların sergilenmesi ve duygusal ifadelerin olamaması şeklindedir (Rohner ve ark., 2005). Literatürde ebeveyn kabul-reddi ve psikolojik sağlık arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma vardır. Ali, Khaleque ve Rohner (2015)'in 220 araştırmayı inceledikleri kül-

türlerarası metaanaliz çalışmasında, ebeveyn kabul ve reddinin özellikle anne reddinin çocukluktan yetişkinliğe uzanan dönemde psikolojik uyumun önemli bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Etnik yapı, cinsiyet ve kültürden bağımsız olarak, ebeveyn reddinin depresyon, kaygı bozuklukları, içselleştirme ve dışsallaştırma sorunları ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Son dönemlerde yapılan birçok çalışmada da, ebeveyn reddinin dışsallaştırma sorunları, öfke, suç işleme davranışları ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Buschgens ve ark., 2010; Meesters, Muris ve Esselink, 1995; Miranda, Affuso, Esposito ve Bacchini, 2016; Muris, Meesters ve van den Berg, 2003; Ruchkin, Eisemann ve Hägglöf, 1998; Yahav, 2007). Türkiye’de yapılan çalışmalarda da benzer bulgulara rastlanmaktadır (Direktör ve Çakıcı, 2012; Sarıtaş, 2007).

Alanyazında mizacın ve ebeveyn yaklaşımlarının ayrı ayrı yıkıcı davranışları yordadığı yukarıda da belirtildiği gibi birçok çalışma tarafından bulunmuş olsa da (Rhee ve ark., 2007; Williams ve ark., 2009), bu davranışların gelişimini daha detaylı açıklamak için mizaç ve ebeveyn etkileşimini ele alan kuramlar ön plana çıkmıştır. İlk öne sürülen ve yaygın olarak kabul gören yaklaşımlardan biri Stres-Yatkınlık Modeli’dir (1991). Bu yaklaşıma göre, olumsuz çevre koşullarının olduğu durumlarda zor mizacı olan bazı bireyler bireysel yatkınlıklarına göre daha çok sorun yaşayabilir ve olumsuz etkilenebilir. Yatkın bireyler olumsuz çevre koşullarının olduğu durumlarda dayanıklı bireylere göre daha fazla olumsuz etkilenirken, çevre koşullarının olumsuz olmadığı durumda ise, dayanıklı bireyler gibi olmaktadır (Monroe ve Simons, 1991). Bu noktada, daha güncel ve evrimsel temelli bir kuram olan Farklılaşmış Hassasiyet Modeli (Belsky, 1997, 2005) ise, bazı belirli özellikleri olan bireylerin (zor mizaçlı) çevresel stresörlerden ve çeşitlilikten olumsuz olarak etkilenebileceği gibi, olumlu olarak da etkilenebileceğini belirterek Stres-Yatkınlık Modelinden ayrılmaktadır (Belsky, 2005; Ellis, Boyce, Belsky, Bakermans-Kranenburg ve Van IJzendoorn, 2011). Hem olumsuz hem de olumlu çevresel koşullarına göre bireylerin ‘yatkınlıklarının’ değil, ‘hassasiyetlerinin’ farklı olabileceği belirtilmektedir. Mizaç ve genetik etkileşiminin, hem olumlu ebeveynlik etkilerine hem de olumsuz ebeveynlik etkilerine karşı bireylerin daha hassas olmasını sağladığı ve buna bağlı olarak problemleri davranışların ortaya çıkabileceği belirtilmektedir. Hassasiyeti fazla olan çocuklar olumsuz ebeveynlikten daha fazla etkilenip, daha fazla problemleri davranışlar sergileyebilecekleri gibi, olumlu ebeveynlik yaklaşımlarından da olumlu yönde daha fazla etkilenip daha az problemleri davranışlar sergileyebilirler (Ellis ve ark., 2011; Pluess ve Belsky, 2010). Bu yaklaşıma göre, zor olarak tanımlanan mizaç özellikleri sadece risk faktörü olmak yerine çevre özelliklerinin olumlu olması durumunda koruyucu

olma özelliği de gösterebilir. Diğer bir deyişle, mizacı zor olan çocukların her türlü çevre özelliğini alma konusunda hassasiyetleri yüksektir (Yağmurlu ve Kodalak, 2010).

Farklılaşmış Hassasiyet Modelini destekleyen alanyazında birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların büyük bir kısmı boylamsal çalışmalardır. Farklı yaş aralıklarında yapılmış bu boylamsal çalışmalarda, zor mizaçlı çocukların kolay mizaçlı çocuklara göre ebeveyn yaklaşımlarına hassasiyetlerinin daha fazla olduğu ve ihtiyaçlarını karşılayan ve sıcaklık gösteren ebeveynlerin varlığında daha az yıkıcı davranışlar gösterdikleri bulunmuştur (Belsky, Hsieh ve Crnic, 1998; Kochanska ve Kim, 2013; Pitzer ve ark., 2011; Rioux ve ark., 2016; van der Voort, Linting, Juffer, Bakermans-Kranenburg ve van IJzendoorn, 2013). Bu konu ile ilgili ergenlik döneminde yapılan kesitsel çalışmaların genellikle Farklılaşmış Hassasiyet Modeli’ni desteklemediği ve Stres Yatkınlık Modeli’ni desteklediği bulunmuştur (Carlo, Roesch ve Melby, 1998; Padilla-Walker ve Nelson, 2010; Windle, 1992).

Alanyazında bebeklikten çocukluğa uzanan dönemde yapılan çalışmaların Farklılaşmış Hassasiyet Modeli’ni desteklediği ancak ergenlik döneminde yapılan çalışmaların ise, desteklemediği ile ilgili çelişkili bulguların olduğu dikkat çekmektedir. Hem ergenlerle ilgili bulguların çelişkili olması hem de Farklılaşmış Hassasiyeti Modeli çerçevesinde Türkiye’de yapılmış çalışmaların sınırlı olması sebebi ile ergenlerde yıkıcı davranışların ortaya çıkmasında etkili olan ebeveyn mizaç etkileşimini Farklılaşmış Hassasiyeti Modeli bağlamında incelenmesi Türkiye’de bu model doğrultusunda yapılacak çalışmalara da katkı sağlaması açısından önemlidir. Bu bağlamda, bu araştırmanın temel amacı, mizacın alt boyutu olan ve zor mizacın bir göstergesi olan olumsuz tepkisellik ve anne kabul-reddinin yıkıcı davranışlar üzerindeki etkisini Farklılaşmış Hassasiyet Modeli çerçevesinde incelemektir. Araştırmanın ilk hipotezi; Stres-Yatkınlık Modeli’nin varsayımı olarak, olumsuz tepkiselliği yüksek olan ergenler anne reddinden daha fazla etkilenecektir ve daha fazla yıkıcı davranış ortaya çıkacaktır. Araştırmanın ikinci hipotezi ise, Stres-Yatkınlık Modeli’nden farklı olarak Farklılaşmış Hassasiyet Modeli çerçevesinde mizacın olumsuz tepkisellik boyutunun fazla olduğu ergenler anne kabulünden/sıcaklığından olumlu olarak da daha fazla etkilenecektir ve daha az yıkıcı davranış sergileyeceklerdir.

Yöntem

Katılımcılar

Çalışmanın örneklemini, Aydın merkezde bulunan dokuz lisenin 9. ve 10. sınıflarında okuyan, 400 öğrenci ve bu öğrencilerin anneleri oluşturmaktadır. Örnekleme

oluşturan katılımcılar gönüllülük esasına göre çalışmaya katılmışlardır. Aydın merkezdeki liseler yazarlar tarafından Aydın'daki sosyolojik yerleşim dağılımı veya şehir yapısı göz önünde tutularak düşük, orta ve yüksek sosyo ekonomik düzey olarak gruplanmıştır ve belirlenen liselerden dokuz tanesi her gruba eşit üç okul düşecek şekilde seçkisiz olarak belirlenmiştir. Uygulamaya karar verilen okullarda rehber öğretmenlerin aracılığı ile uygulama yapılmıştır. Örneklemin geri kalan kısmını, araştırmaya katılmış ergenler aracılığıyla evlerine gönderilen formları doldurmuş olan anneler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan 400 ergenin 178'i kız (%), 222'si erkektir (%) ve yaşları 15-17 arasındadır. Ergenlerin annelerinin yaşı 30-70 arasındadır ve % 49.3'ü ilkokul mezunu ve altı, %12.2'si ortaokul mezunu, %21.8'i lise mezunu ve %19.3'ü ise üniversite mezunudur. Annelerin %61.5'i çalışmamaktadır ve %38'i çalışmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmaya katılan ergenlere Demografik Bilgi Formu, Güçler ve Güçlükler Anketi-Ergen Formu, Ebeveyn Kabul-Ret Ölçeği- Çocuk Formu uygulanmıştır. Çalışmaya katılan ergenlerin annelerine Okul Çağı Çocukları için Mizaç Ölçeği uygulanmıştır.

Demografik Bilgi Formu. Araştırmacı tarafından ergenlere ve onların annelerine yönelik iki tür bilgi formu oluşturulmuştur. Ergenler için oluşturulmuş bilgi formunda hangi okulda ve kaçınıcı sınıfta okuduğu, cinsiyeti, doğum tarihi, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, anne ve babanın eğitim durumu alanlarında bilgi almaya yönelik sorular sorulmuştur. Anne ve babalara yönelik hazırlanmış ebeveyn bilgi formunda ise ebeveynin yakınlık düzeyi, yaşı, eğitim düzeyi, iş ve meslek durumu, aile yapısı, gelir durumu, çocuk sayısı ve işaretleme yaptığı çocuğunun fiziksel ve ruhsal bir hastalığının olup olmadığı gibi alanlarda bilgiler alınması amaçlanmıştır.

Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA). Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA) Goodman (1997) tarafından geliştirilen kısa davranışsal tarama anketidir. Hem olumlu hem de olumsuz davranış özelliklerini içeren sorular yer almaktadır. Sosyal davranışlar, duygusal ve davranış sorunlarını inceleyen ölçek 25 sorudan oluşmaktadır. 3'lü Likert tipi maddeden oluşan ölçek 0 (doğru değil) ile 2 (kesinlikle doğru) puan arasındadır. Ölçek, herbirinde 5 madde bulunan toplam 5 alt ölçekten oluşmaktadır: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite, Davranım Problemleri, Duygusal Sorunlar, Akran Sorunları ve Sosyal Davranışlar. Alt ölçeklerden ayrı puanlar elde edilebildiği gibi sosyal davranışlar dışındaki diğer dört alt ölçeğin puanlarının toplanmasıyla toplam güçlük puanı da elde edilebilmektedir.

Her alt ölçeğin toplam puanı 0-10 arasındadır, toplam güçlük puanı ise 0-40 arasındadır. Toplam güçlük

puanının artması Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite, Davranım Problemleri, Duygusal Sorunlar, Akran Sorunlarının arttığını göstermektedir. Ebeveyn ve öğretmenlerin doldurduğu form 4-16 yaş arasındaki çocuklara, ergenlere uygulanan öz-bildirim ölçeği 11-16 yaş arasındaki kişilere uygulanabilir (Goodman, Meltzer ve Bailey, 1998). GGA'nın Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Güvenir ve arkadaşları (2008) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin ergen formlarının iç tutarlılığına bakıldığında Cronbach alfa katsayısı toplam güçlük için .84, Dikkat eksikliği ve Hiperaktivite alt boyutu için .80, Sosyal Davranışlar alt boyutu için .73, Duygusal Sorunlar alt boyutu için .73, Davranış Sorunları alt boyutu için .65, Akran İlişkileri alt boyutu için .37 olarak bulunmuştur. Ölçeğin genel olarak güvenilirlik katsayılarının orta düzeyde olduğu ve Türkçe uyarlamasının geçerli ve güvenilir olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada ise, yıkıcı davranışların değerlendirilmesinde GGA'nın toplam güçlük puanı kullanılmıştır ve Cronbach alfa değeri .74 olarak bulunmuştur.

Okul Çağı Çocukları için Mizaç Ölçeği (OÇÇ-MÖ). Okul Çağı Çocukları için Mizaç Ölçeği (OÇÇ-MÖ), McClowry (1995) tarafından çocuk ve ergenlerin mizaç özelliklerinin anne-babaların değerlendirmesi amacıyla geliştirilmiştir. 38 maddeden oluşan ölçek, 5'li Likert tipinde (1 = Hiç, 5 = Daima) derecelendirilmektedir. Çocukların mizacı ile ilgili yapılmış daha önceki çalışmalara dayanarak oluşturulan dört temel boyuttan oluşmaktadır: Olumsuz tepkisellik, yaptığı işi sürdürülebilir, yaklaşma/kaçınma ve aktivite. Ölçekten ve alt boyutlardan alınan yüksek puan çocuğun olumsuz tepkiselliğinin yüksek olduğunu, yeni durumlara ve insanlara yaklaşmakta zorlandığını ve yüksek oranda aktif olduğunu göstermektedir. Ayrıca çocukların alt boyutlardan aldığı puanların ortalaması ayrı hesaplanabilir. Güvenirlik analizinde Cronbach alfa değeri .85 ve .90 arasında olduğu bulunmuştur. OÇÇMÖ'nün yapı geçerliliği benzer alt boyutları Çocuklar için Mizaç Batareyası (ÇMB-R) ile karşılaştırılmıştır ve değerlerin .67 ile .87 arasında olduğu bulunmuştur. OÇÇMÖ Türkçeye Eremsoy, Karancı ve Berument (2008) tarafından uyarlanmıştır. İç tutarlık katsayısının .79 ve .86 arasında ve yüksek düzeyde güvenilirlik katsayısına sahip olduğu bulunmuştur.

Yapı geçerliliği için Güçler Güçlükler Anketi (GGA)'ni toplam puanı karşılaştırmıştır. GGA'dan alınan toplam puan ve OÇÇMÖ'nin alt boyutları arasındaki ilişki .36 ile .61 arasındadır ve uygun değer aralığındadır. OÇÇMÖ'nün Türkçe uyarlamasının çocukların mizaçlarını geçerli ve güvenilir şekilde değerlendirdiği bulunmuştur. Bu çalışmada zor mizacın boyutu olarak kabul edilen olumsuz tepkisellik alt boyutunun ortalaması kullanılmıştır ve bu boyut medyana göre yüksek olumsuz tepkisellik ve düşük olumsuz tepkisellik olarak

2 kategoriye ayrılıp incelenmiştir. Bu çalışmada kullanılan olumsuz tepkisellik alt boyutunun Cronbach alfa değerinin .81 olduğu bulunmuştur.

Ebeveyn Kabul-Ret Ölçeği-Çocuk Formu (EKRO). Ebeveyn Kabul-Ret Ölçeğinin (EKRO) çocuk formu, çocuk tarafından algılanan ebeveyn reddini ve ebeveyn kontrolünü değerlendirmek üzere Rohner ve ark (1978) tarafından Ebeveyn Kabul-Ret Ölçeği olarak geliştirilmiştir. 60 maddeden oluşmaktadır ve 4 alt boyutu vardır: ebeveyn sıcaklığı ve sevgisi, saldırganlık ve düşmanlık, kayıtsızlık ve İhmal ve Farklılaşmışmış ret. Maddeler 4'lü Likert tipinde, 1 (Hiçbir zaman doğru değil) ve 4 (Hemen hemen her zaman doğru) arasındadır. Algılanan kabul ve reddin toplam puanı bu 4 alt ölçeğin toplamı ile elde edilir. En düşük toplam puan olan 60 puan, algılanan sıcaklık ve sevginin en yüksek düzeyde olduğunu, en yüksek toplam puan olan 240 puan en yüksek algılanan reddi göstermektedir. İç tutarlılık güvenirliliği .72 ve .92 arasındadır ve yüksek düzeyde bir güvenilirlik katsayısına sahiptir.

Çocuk EKRO'nin anne formunun Türkçe'ye uyarlaması Varan (2003) tarafından yapılmıştır. Alt ölçeklerin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .82 ve .92 arasındadır. İç tutarlılık katsayısı .96 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin oldukça yüksek düzeyde bir güvenilirlik katsayısına sahip olduğu bulunmuştur.

Bu çalışmada ebeveyn sıcaklığı boyutu için Cronbach alfa değerinin .90 olduğu, ebeveyn reddi boyutu için Cronbach alfa değerinin ise .86 olduğu bulunmuştur.

İşlem

Adnan Menderes Üniversitesi Etik Kurul Komitesi tarafından uygulama izni alındıktan sonra, sosyoekonomik düzeye göre belirlenen liselere gidilmiş ve seçkisiz olarak belirlenmiş 9. ve 10. sınıflarda okuyan öğrencilere ve bu öğrencilerin annelerine ölçekler uygulanmıştır.

Ölçekler, sorumlu öğretmenin izni ve desteğiyle derslerde dağıtılmıştır ve uygulama yapılmıştır. Veri toplama araçları uygulamaya katılan öğrenci grubuna dağıtıldıktan sonra, araştırmanın amacı ve katılımcıların vereceği yanıtlardaki samimiyetin önemi hakkında öğrenciler bilgilendirilmiştir. Tüm uygulamanın tamamlanmasının ardından ergenlere üzerinde anne yazan zarf verilmiş, bu zarfları annelerine götürmeleri; doldurulmuş ve imzalanmış formların ise ağız kapalı şekilde öğretmenlerine teslim etmeleri istenmiştir. Ebeveynlerden, ebeveynler ile ilgili formları çocuklarına yönelik kendi davranışlarını değerlendirerek, diğer formları ise çocuklarının davranışlarını değerlendirerek doldurmaları istenmiştir. Gönderilen zarflarda yer alan, onam formunu imzalamaları çalışmaya alınmaları için gerekli şartlardan biridir. Öğrencilere yapılan uygulama yaklaşık bir ders saati kadar sürmüştür. Araştırma için ulaşılabilen yaklaşık 960 öğrencinin 400 tanesinin annesi formları doldurarak geri göndermiştir.

Bulgular

Bu çalışmada kullanılan Güçler Güçlükler Anketi'nin toplam güçlük puanı, Ebeveyn Kabul-Ret Ölçeği'nin toplam ret ve sıcaklık boyutu puanı ve Okul Çağı Çocukları Mizaç Ölçeği'nin olumsuz tepkisellik alt boyutuna dair betimsel istatistikler Tablo 1'de verilmiştir. Tablo 1'deki korelasyon değerleri incelendiğinde bütün değişkenlerin birbiri ile beklenen yönde ilişkili olduğu ve en yüksek korelasyonun da yıkıcı davranışlar ve anne reddi arasında ($r = .46, p < .01$) olduğu görülmektedir.

Araştırmanın ilk hipotezi olan, anne reddi ve yıkıcı davranışlar arasındaki ilişkide olumsuz tepkiselliğin düzenleyici rolünün olup olmadığının incelenmesi için SPSS 25 PROCESS Macro (Hayes, 2013) uzantısı ile düzenleyici değişken analizi (Model 1; 5.000 bootstrap

Tablo 1. Çalışmaya Katılan Ergenler için Bütün Değişkenlerin Pearson Korelasyon Katsayıları, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Ort.	SS	1	2	3	4
1.Yıkıcı Davranışlar	13.12	5.06	-			
2.Olumsuz Tepkisellik	2.75	0.74	.39*	-		
3.Anne Sıcaklığı	68.59	9.96	-.37*	-.20*	-	
4.Anne Reddi	106.6	9.96	.46*	.27*	-.81*	-

Not. * $p < .01$.

Tablo 2. Anne Reddi Ve Yıkıcı Davranışlar Arasındaki İlişkide Olumsuz Tepkiselliğin Düzenleyici Etkisine İlişkin Regresyon Katsayıları

Yordayıcı	B	SH	t	p	%95 LLCI	%95 LLCI
Sabit	13.26	.25	53.04	.000*	12.77	13.76
Anne Reddi (AR)	.14	.01	9.59	.000*	.11	.17
Olumsuz Tepkisellik (OT)	2.37	.50	4.74	.000*	1.38	3.35
AR X OT	-.07	.03	-2.43	.015*	-.13	-.01

Not. * $p < .05$.

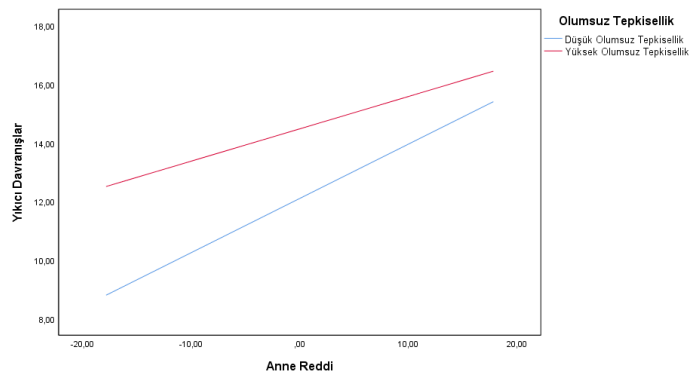
Tablo 3. Olumsuz Tepkiselliğin Yıkıcı Davranışlar Üzerindeki Koşullu Dolaylı Etkileri

Olumsuz Tepkisellik	Etki	Boot SH	Boot LLCI	Boot ULCI
Düşük (0)	.18	.02	.134	.235
Yüksek(1)	.11	.01	.000	.077

örneklemi) yapılmıştır. Yıkıcı davranışlar bağımlı değişken, anne reddi yordayıcı değişken ve olumsuz tepkisellik de düzenleyici değişken olarak analize dâhil edildiğinde, modelin anlamlı olduğu bulunmuştur, $F(3, 396) = 49.34, p < .001, R^2 = .50$. Değişkenlerin yıkıcı davranışlar üzerindeki ana etkileri incelendiğinde ise, anne reddi $b = .14, t(396) = 9.59, p < .001$ ve olumsuz tepkiselliğin $b = 2.37, t(396) = 4.77, p < .001$ anlamlı olduğu bulunmuştur. Anne reddi ve olumsuz tepkiselliğin etkileşim etkisinin de anlamlı olduğu bulunmuştur $b = -.07, t(396) = -2.43, p = .015$. Anne reddi ve yıkıcı davranışlar arasındaki ilişkide olumsuz tepkiselliğin düzenleyici etkisinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu değişkenlere ilişkin değerler Tablo 2’de verilmiştir. Düşük olumsuz tepkisellik ve yüksek olumsuz tepkisellik olarak katego-

rik hale getirilen olumsuz tepkiselliğin koşullu dolaylı etki büyüklüğü değerleri Tablo 3’te gösterilmiştir.

Olumsuz tepkiselliğin düzenleyici etkisinin temel eğiminin gösterilmesi için Johnson-Neyman tekniği kullanılmıştır. Puan belirleme (pick-a-point) yaklaşımı olan bu teknik hem etkileşim görselleştirilmesini sağlamaktadır hem de etkileşimin yönü ve büyüklüğü ile ilgili bilgi vermektedir (Hayes, 2013). Bu teknik PROCESS uzantısı ile yapılan düzenleyici değişken analizindeki koşullu dolaylı etkilerin standart sapma değerlerinin grafikleştirilmesi ile uygulanmaktadır. Buna göre, olumsuz tepkiselliği yüksek olan ergenlerin olumsuz tepkiselliği düşük olan ergenlere göre anlamlı olarak anne reddinden daha fazla etkilenmektedir ve yıkıcı davranışların görülme sıklığı artmaktadır (Bkz Şekil 1)

Şekil 1. Mizacın olumsuz tepkisellik boyutunun anne reddi ve yıkıcı davranışlar üzerinde düzenleyici etkisi

Araştırmanın ikinci hipotezi olan, anne sıcaklığı ve yıkıcı davranışlar arasındaki ilişkide olumsuz tepkiselliğin düzenleyici rolünün olup olmadığının incelenmesi için SPSS 25 PROCESS Macro (Hayes, 2013) uzantısı ile düzenleyici değişken analizi (Model 1; 5.000 bootstrap örnekleme) yapılmıştır. Yıkıcı davranışlar bağımlı değişken, anne sıcaklığı yordayıcı değişken ve olumsuz tepkisellik de düzenleyici değişken olarak analize dâhil edildiğinde, modelin anlamlı olduğu bulunmuştur ($F(3, 396) = 34.08, p < .001, R^2 = .02$). Değişkenlerin yıkıcı davranışlar üzerindeki ana etkileri incelendiğinde anne sıcaklığı $b = -.19, t(396) = -7.13, p < .001$ ve olumsuz tepkiselliğin $b = 2.84, t(396) = 5.51, p < .001$ anlamlı olduğu bulunmuştur. Ancak, anne sıcaklığı ve olumsuz tepkiselliğin etkileşimi anlamlı değildir, $b = .05, t(396) = 1.06, p > .05$. Olumsuz tepkiselliğin anne sıcaklığı ve yıkıcı davranışlar arasındaki ilişkide düzenleyici etkisinin olmadığı görülmektedir. Etkileşimin anlamlı olmaması sebebi ile Johnson-Neyman tekniği kullanılmamıştır ve şekile yer verilmemiştir.

Tartışma

Bu araştırmanın temel amacı mizacın alt boyutu olan olumsuz tepkisellik ve anne kabul-reddinin yıkıcı davranışları üzerindeki etkisini Farklılaşmış Hassasiyet Modeli çerçevesinde incelemektir. Araştırmanın ilk hipotezi bağlamında Stres-Yatkınlık Modeli'nin varsayımı olarak olumsuz tepkiselliği yüksek olan ergenlerin anne reddinden daha fazla etkilendiği ve buna bağlı olarak yıkıcı davranışların da arttığı bulunmuştur. Stres-Yatkınlık Modeli'nden farklı olarak araştırmanın ikinci hipotezi kapsamında, Farklılaşmış Hassasiyet Modeli çerçevesinde olumsuz tepkiselliğin düzenleyici etkisi bulunamamıştır; olumsuz tepkiselliği yüksek olan ergenlerin anne sıcaklığından olumlu yönde etkilendiği ve buna bağlı olarak yıkıcı davranışların azalmadığı bulunmuştur. Farklılaşmamış Hassasiyet Modeli bu çalışmada desteklenmemiştir.

Mizaç özelliklerinin çocukluk çağı psikopatolojisinin başlangıç ve gidişatında önemli bir rolü olduğu belirtilmektedir. Bu alanda yapılan ilk boylamsal çalışmalardan birinde mizacın zor boyutunun yıkıcı davranışlarla yüksek oranda ilişkili olduğu bulunmuştur (Thomas ve Chess, 1986). Özellikle mizacın boyutlarından biri olan olumsuz tepkisellik/duygusallığın sıklığının ve yoğunluğunun artmasının yıkıcı davranışların artmasında önemli bir yordayıcı olduğu belirtilmiştir (Tellegen, Watson ve Clark, 1999). Bu doğrultuda bu çalışmada incelenen çocuğun mizaç özellikleri ve yıkıcı davranışlar arasındaki ilişkide, olumsuz tepkiselliğin yıkıcı davranışlarla ilişkili olduğu bulunmuştur. Olumsuz tepkisellik ve yıkıcı davranışlar arasındaki bu ilişki alanyazındaki

birçok çalışma ile desteklenmektedir. Genellikle yapılan çalışmaların boylamsal çalışmalar olduğu dikkat çekmektedir (Eisenberg ve ark., 1994; Sanson ve ark., 1994; Thomas ve ark., 1968). Erken ergenlik ve ergenlik döneminde yapılan kesitsel çalışmalarda da olumsuz tepkiselliğin yıkıcı davranışların ortaya çıkmasında önemli bir yordayıcı olduğu bulunmuştur (Muris, Meesters ve Blijlevens, 2007; Rettew ve ark., 2004). Olumsuz tepkisellik ve yıkıcı davranışlar arasındaki yüksek orandaki ilişkinin sebebi olumsuz tepkiselliği yüksek olan çocuk ve gençlerin uygun olmayan duygu düzenleme süreçleri ile açıklanmaktadır (Calkins, 1994). Bates ve arkadaşları (1991) ise, olumsuz tepkiselliği yüksek olan çocukların kaygı yatkınlıklarının fazla olduğunu, stresten kolay etkilendikleri ve bunun sonucunda yıkıcı davranışların daha sık ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Bates ve arkadaşlarının (1991)'nin diğer bir açıklamaları da, doğuştan gelen bir özellik olan sosyal uyaranlara verilen tepkilerin bu çocuklarda daha fazla olduğu ve saldırgan bir şekilde dışa vurulduğu şeklindedir.

Bu çalışmada algılanan anne reddi arttıkça yıkıcı davranışların da arttığı bulunmuştur. Bu bulgularla paralel şekilde literatürdeki birçok çalışmada ebeveyn reddi ve yıkıcı davranışlar arasında yüksek anne reddi arttıkça yıkıcı davranışların da arttığı bulunmuştur (Akse ve ark., 2004; Buschgens ve ark., 2010; Miranda ve ark., 2016; Muris ve ark., 2003; Rohner ve Britner, 2002). Ebeveyn Kabul-Ret Kuramı'na göre, birçok insanın sorunları kişilerarası ilişkilerden kaynaklanmaktadır ve bu hisler benlik hissini oluşmasına yardım etmektedir. Bu duygusal bağın karşılanmaması ve yıkılması sonucu ortaya kaygı ve öfke gibi duyguların çıkabileceği, çocuğun kendisi ve çevresi ile ilgili zihinsel temsillerin olumsuz bir hal almaya başlayacağı belirtilmektedir. Bilişsel olarak bilgi işleme süreçleri, algı ve dikkatleri bu olumsuz zihinsel temsillere göre şekillenmektedir (Rohner ve Britner, 2002).

Ebeveynliğin ve mizacın, yıkıcı davranışlar üzerinde ana etkilerinin anlamlı olduğu yukarıda bahsedildiği gibi birçok çalışmada bulunmuştur. Ancak, alan yazınında yıkıcı davranışları açıklarken gelişimsel süreçlere daha detaylı vurgu yapmasından dolayı mizaç ebeveyn etkileşiminin üzerinde daha çok durulmaktadır (Hinde, 1989; Lerner, 1998; Thomas, 1986). Mizaç ebeveyn etkileşimi genellikle düzenleyici değişken etkisi ile incelenmektedir. Ebeveyn yaklaşımlarının yıkıcı davranışlar üzerindeki etkisi çocuğun mizacına bağlı olarak değişmektedir. Bu çalışmada da, mizacın olumsuz tepkisellik boyutunun anne kabul-reddi ve yıkıcı davranışlar üzerinde düzenleyici rolünün olup olmadığı Farklılaşmış Hassasiyet Modeli çerçevesinde incelenmiştir. Bu çalışmada, yıkıcı davranışlar bağımsız değişken, anne kabul/

sıcaklığı ve reddi yordayıcı değişken ve zor mizacın bir boyutu olan olumsuz tepkisellik düzenleyici değişken olarak analize dâhil edilmiştir. Anne reddi ve sıcaklığı için iki ayrı düzenleyici değişken analizi yapılmıştır.

Bu çalışmanın ilk hipotezi ile ilgili olan bulgu olumsuz tepkiselliği yüksek olan ergenlerin düşük olan ergenlere göre ebeveyn reddinden daha fazla etkilendiği ve yıkıcı davranışların arttığını göstermiştir. Bu bulgu, literatürdeki bulguları destekler niteliktedir (Belsky, Hsieh ve Crnic, 1998; Mesman ve ark., 2009; Sentse ve ark., 2010). Olumsuz tepkiselliği yüksek olan çocukların hassasiyetlerinin fazla olması sinir sistemlerindeki artmış uyarılmışlık düzeyi ile açıklanabilmektedir. Bu varsayımda olumsuz tepkiselliği yüksek olan çocukların çevresel uyarılara daha fazla açık hale geldiği belirtilmektedir, olumsuz ebeveynlik yaklaşımları kadar olumlu ebeveynlik yaklaşımlarından da etkilenebileceği belirtilmektedir (Pluess ve Belsky, 2010). Ebeveynlik yaklaşımına bağlı olarak, çocuk ve anne arasında karşılıklı duygu düzenleme gerçekleşir ve bu sayede çocuk kendi duygularını düzene sokmaya başlar. Bu sayede çevresindeki tepkileri daha uygun veya uygun olmayan şekilde değerlendirebilir ve ortaya çıkan davranışlar bu etkileşimden etkilenebilir. Benzer şekilde sıcak ve çocuğun ihtiyaçlarını karşılayan anne de özellikle olumsuz tepkiselliği yüksek olan çocuğun duygusal ipuçlarına dikkatli olur ve çocuğunda çocuğun duygularını düzenleme becerilerine geliştirmesine yardımcı olur. Eğer bu hassasiyet sinir sistemindeki artmış uyarılmışlığın bir ürünü ise, bu etkileşimlerin sadece bebeklik ve çocukluk da değil, her dönemde olması beklenebilir. Caspi ve arkadaşları (1995), olumsuz tepkiselliği yüksek olanların sinir sistemindeki artmış hassasiyetlerinin bazı kalımsal özellikleri ile ilgili olabileceğini belirtmektedir. Bazı genotipik özelliklerin çevre etkilerine daha hassas olmayı sağladığı ve buna bağlı olarak psikolojik problemlerin ortaya çıkabileceği belirtilmiştir. Auerbach ve arkadaşları (1999), yeni doğan bebeklerde olumsuz tepkiselliği çalıştıkları moleküler genetik çalışmalarında da benzer sonuçları bulmuştur. Fakat bu alanlar deneysel çalışılması gereken alanlar olduğu için ve yeni çalışmalarla desteklenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmanın ikinci hipotezi kapsamında, anne sıcaklığı ve yıkıcı davranışlar arasındaki ilişkide olumsuz tepkiselliğin düzenleyici rolü olmadığı bulunmuştur. Bu çalışmada sadece olumsuz tepkiselliğin ebeveynliğin olumsuz tarafı olan anne reddi ve yıkıcı davranışlar ilişkisinde düzenleyici rolünün olması, anne sıcaklığının olduğu durumda düzenleyici rolünün olmadığı bulunması Farklılaşmamış Hassasiyet Modeli'nden ziyade Stres Yatkinlık Modelini destekler niteliktedir. Olumsuz tepkiselliğin ebeveyn reddinde daha çok yıkıcı davranışlara yatkinlık oluşturduğu bulunmuştur. Bu çalışma ile

benzer şekilde başka bir çalışmada da, 1 aylık dönemden 5 yaşına kadar takip ettikleri çalışmadaki çocukları, 15 yaşında tekrar değerlendirmişlerdir. Bebekliklerinde olumsuz tepkiselliği fazla olanların olumlu ebeveyn yaklaşımlarından etkilendikleri ve daha az dışsallaştırma sorunu gösterdikleri aynı şekilde olumsuz ebeveyn yaklaşımlarında daha fazla dışsallaştırma sorunu gösterdikleri bulunmuştur. Ancak, 15 yaşında yapılan tekrar değerlendirmede, olumsuz tepkiselliği olan çocukların ebeveyn sıcaklığının olduğu durumlarda da yıkıcı davranışlarının olduğunu bulmuşlardır. Bu bulgular da Farklılaşmış Hassasiyet Modelinden ziyade, Stres Yatkinlık Modelini destekler niteliktedir (Pluess ve Belsky, 2011). Rioux, Castellanos-Ryan, Parent ve Regun (2016)'ın bu alanda yapılmış 14 araştırmayı inceledikleri sistematik gözden geçirme çalışmasında, ergenlerle yürütülen keşifsel çalışmaların Farklılaşmış Hassasiyeti Modelinden çok Stres-Yatkinlık Modelini desteklediği bulunmuştur.

Ebeveyn sıcaklığı ve yıkıcı davranışlar arasındaki ilişkide olumsuz tepkiselliğin düzenleyici rolünün olmaması ve özellikle ergenlik döneminde yapılan çalışmaların Farklılaşmış Hassasiyeti Modelini desteklememesinin nedenlerine yönelik bazı açıklamalar olabilir. İlk olarak, çocuklukta ve ergenlikteki zor mizacın göstergelerinin aynı olmadığı ve mizacın altında yatan faktörlerin çocukluktan ergenliğe değişebileceği belirtilmiştir. Çocuklukta mizaç, temel olarak genetik faktörlerden etkilenirken; yaşla birlikte çevresel faktörlerin etkisi de ağır basmaya başlamaktadır (Rioux ve ark., 2016). Diğer bir taraftan, olumsuz tepkiselliği yüksek olan çocukların büyümesi ile olumlu ebeveynlik yaklaşımlarının çocuk üzerindeki etkisi zaman içerisinde daha kolay azalabilir ve bu etkiler bebeklik ve çocukluk dönemlerinde daha rahat gözlenirken yaşın ilerlemesi ile daha zor gözlenebilir. Ebeveynlerin yaklaşımlarının olumlu olduğu durumlarda okul çağındaki çocuklar ve ergenler sosyalleşme süreçlerinde akranlarından ve öğretmenlerinden olumsuz yönde etkilenmesi yıkıcı davranışların ortaya çıkmasına yol açabilir. Çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olan ergenlik döneminde bireyin kendi özerkliğini yaşamaya çalışması ve bu süreçte ailesi ile olan çatışmalarının artması ebeveyn etkileri olumlu olsa bile ergenlerin ailelerini değerlendirmesini etkileyebilir. Farklılaşmış Hassasiyet Modelinin desteklenmemesinin bir diğer nedeni; ebeveyn sıcaklığı ve reddinin ölçümünden kaynaklı olabilir. Ebeveyn reddinin ölçümündeki ifadeler, ergenler tarafından ebeveyn sıcaklığının ifadelerine göre daha kolay algılanmış olabilir ve ergenler annelerinin reddeden davranışlarını daha fazla hatırlamış olabilirler. Yani ergenler annelerinin ret ve sıcaklık davranışlarını değerlendirirken olumsuzluk önyargısına (negativity bias) göre değerlendirmiş olabilirler. Buna göre ebeveynlerin sıcaklık davranışları olsa bile ret davranışları ergenler

tarafından daha fazla hatırlanmış olabilir. Bu yanlılık, boylamsal çalışmalarda ebeveynlik yaklaşımlarının tarafsız gözlemciler tarafından değerlendirilmesi ile engellenebilmektedir.

Farklılaşmış Hassasiyet Modeli son dönemlerde en açıklayıcı modellerden biri olarak kabul edilmesine rağmen, bu modelin de kendi içinde cevaplayamadığı bazı sorular bulunmaktadır ve Belsky ve arkadaşları (2007), bu soruları dört ana başlıkta toplamışlardır. Bunlardan ilki, hayata olumsuz tepkiselliği yüksek olarak başlayan bebeklerin hangi özelliklerinin yüksek hassasiyete neden olduğu sorusudur. Genetik olarak bir yatkınlık mı, yoksa zaman içinde şekillenen bir süreç olduğu mu konusunda sorular devam etmektedir. İkinci olarak ise, zor mizacın kategorik olarak mı yoksa sürekli değişken olarak mı kavramsallaştırılması konusudur. Üçüncü olarak ise, olumsuz tepkiselliğin düzenleyici rolü birçok çalışmada bulunmuş olsa da mekanizmasının nasıl işlediği ve sinir sisteminde hangi süreçlerin rol oynadığı veya doğumdan önce oluşan bir süreç mi olduğu netleştirilememiştir. Son olarak ise, bu hassasiyetin aile içinde nasıl değiştiğidir. Aynı aileden ikizlerle ve kardeşlerle yapılan çalışmalar genetik ve çevresel değişkenleri ayırt etmek açısından çok güçlü çalışmalardır. Yani aynı ailede farklı hassasiyet özelliklerini ayırt etmek açısından önemlidir. Bu sebeple, bu çalışmaların yapılması bu soruların açıklanması açısından önemli yere sahiptir.

Bu araştırmanın önemli sınırlılıklarından birisi bu çalışmanın kesitsel olarak yapılması ve ergenlerin mizaç özelliklerinin sadece anneleri tarafından değerlendirilmiş olmasıdır. Bu nedenle, anneler çocuklarının mizaç özelliklerini değerlendirirken geriye dönük hatırlama konusunda problemler yaşamış olabilir. Yapılan çalışmalar mizaç özelliklerinin durağan olduğunu ve zaman içinde çok değişmediğini gösterse de gelecekte yapılacak boylamsal çalışmalar bu noktada daha aydınlatıcı olabilir. Mizaç özelliklerinden olumsuz tepkisellik boyutu ve yıkıcı davranışlar arasında çok benzerlik olduğu ve bazı noktalarda örtüştüğü belirtilmektedir. Ancak bu çalışmada, yıkıcı davranışlar için ergenler kendilerini değerlendirirken, mizaç özelliklerini anneleri değerlendirmiştir. Farklılaşmış Hassasiyet Modeli ile ele alındığında çevresel etkiler sadece annelere göre değerlendirilmiştir. Bu noktada annenin sıcaklık etkisinin dışında hem babasından hem de çocuğun büyümesi ile akran ilişkileri ve okulda öğretmeni ile olan ilişkilerinin de yıkıcı davranışları üzerinde rolü olabileceği düşünüldüğünde farklı kaynaklardan alınan bilgilerin analizleri çevresel etkileri de kontrol etmek açısından önemli olabilir. Farklılaşmış Hassasiyet Modeli çerçevesinde yıkıcı davranışları, mizaç ebeveyn yaklaşımları açısından incelenmesi önemlidir. Zor mizacın sadece olumsuz özellikler doğurmayacağı, uygun ebeveynlik yaklaşımlarının olduğu du-

rumlarda çocukların ve ergenlerin yıkıcı davranışlarının azalabileceği unutulmamalıdır. Bu noktada ebeveynlerle yapılan önleyici çalışmalar, çocuklarına yaklaşımları ve duygu düzenlemelerini geliştirmesi açısından faydalı olabilir. Benzer şekilde bu yaklaşımların okullardaki önleme çalışmalarında kullanılması çocukluktan ergenliğe uzanan dönemde yıkıcı davranışları azaltma konusunda yararlı olabilir.

Genel olarak bakıldığında, bu çalışma Farklılaşmış Hassasiyet Modeli'ni desteklememiş olsa da, ebeveyn yaklaşımları ve yıkıcı davranışlar üzerinde zor mizacın boyutu olan olumsuz tepkiselliğinin rolünün olduğu, olumsuz tepkiselliğin yıkıcı davranışlara göre yatkınlık oluşturmaktan ziyade bir hassasiyet olabileceği ve çevrenin etkisine göre olumlu sonuçlar da ortaya çıkarabileceği şeklinde özetlenebilir. Bu bağlamda, ailelerin çocuklarının mizacından etkilenemeyip kendi davranışlarını düzenlemeleri ileri dönemlerde çocuklarının daha az yıkıcı davranışlar göstermesinde etkili olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Kaynaklar

- Achenbach, T. M., ve Edelbrock, C. S. (1978). The classification of child psychopathology: a review and analysis of empirical efforts. *Psychological Bulletin*, 85(6), 1275-1301.
- Ali, S., Khaleque, A., ve Rohner, R. P. (2015). Pancultural gender differences in the relation between perceived parental acceptance and psychological adjustment of children and adult offspring: A meta-analytic review of worldwide research. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 46(8), 1059-1080.
- Akse, J., Hale, W. W., Engels, R. C., Raaijmakers, Q. A., ve Meeus, W. H. (2004). Personality, perceived parental rejection and problem behavior in adolescence. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 39(12), 980-988.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2014). Ruhsal bozuklukların tanısı ve sayımsal elkitabının tanı ölçütleri başvuru kitabı (5. baskı). (E. Köroğlu, Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği (Orijinal kitabın basım tarihi 2013).
- Auerbach, J., Geller, V., Lezer, S., Shinwell, E., Belmaker, R. H., Levine, J., ve Ebstein, R. P. (1999). Dopamine D4 receptor (D4DR) and serotonin transporter promoter (5-HTTLPR) polymorphisms in the determination of temperament in 2-month-old infants. *Molecular Psychiatry*, 4(4), 369-373.
- Barkley, R. A. (2002). Major life activity and health outcomes associated with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Journal of Clinical Psychiatry*, 63(Suppl 12), 10-15.
- Bates, J. E., Bayles, K., Bennett, D. S., Ridge, B., ve Brown, M. M. (1991). Origins of externalizing behavior problems at eight years of age. *The Development and Treatment of Childhood Aggression*, 17, 93-120.
- Bell, R. Q. (1968). A reinterpretation of the direction of effects in studies of socialization: A family study. *Archives of General Psychiatry*, 43, 1085-1089.
- Belsky, J. (1997). Variation in susceptibility to environmental influence: An evolutionary argument. *Psychological Inquiry*, 8(3), 182-186.
- Belsky, J. A. Y., Hsieh, K. H., ve Crnic, K. (1998). Mothering, fathering, and infant negativity as antecedents of boys' externalizing problems and inhibition at age 3 years: Differential susceptibility to rearing experience?. *Development and Psychopathology*, 10(2), 301-319.
- Belsky, J. (2005). Differential susceptibility to rearing influence. *Origins of the social mind: Evolutionary Psychology and Child Development*, 139-163.
- Belsky, J., Bakermans-Kranenburg, M. J., ve Van IJzendoorn, M. H. (2007). For better and for worse: Differential susceptibility to environmental influences. *Current Directions in Psychological Science*, 16(6), 300-304.
- Buschgens, C. J., Van Aken, M. A., Swinkels, S. H., Ormel, J., Verhulst, F. C., ve Buitelaar, J. K. (2010). Externalizing behaviors in preadolescents: familial risk to externalizing behaviors and perceived parenting styles. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 19(7), 567-575.
- Calkins, S. (1994). Origins and outcomes of individual differences in emotion regulation. The development of emotion regulation: Biological and behavioral considerations. *Monographs of the Society for Research in Child Development* 59, 53-72.
- Caspi, A., Henry, B., McGee, R. O., Moffitt, T. E., ve Silva, P. A. (1995). Temperamental origins of child and adolescent behavior problems: From age three to age fifteen. *Child Development*, 66(1), 55-68.
- Carlo, G., Roesch, S. C., ve Melby, J. (1998). The multiplicative relations of parenting and temperament to prosocial and antisocial behaviors in adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 18(3), 266-290.
- Direktör, C., ve Çakıcı, M. (2012). Ergenlerde algılanan ebeveyn kabul ve reddin psikolojik sorunlar üzerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, 1, 132-144.
- Ellis, B. J., Boyce, W. T., Belsky, J., Bakermans-Kranenburg, M. J., ve Van IJzendoorn, M. H. (2011). Differential susceptibility to the environment: An evolutionary-neurodevelopmental theory. *Development and Psychopathology*, 23(1), 7-28.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Nyman, M., Bernzweig, J., ve Pinuelas, A. (1994). The relations of emotionality and regulation to children's anger-related reactions. *Child Development*, 65(1), 109-128.
- Eremsoy, C. E., Karancı, N., ve Kazak Berument, S. (2008). "Psychometric Properties of the School-Age Temperament Inventory in a Sample of Turkish Children", XVIII. World Congress of the International Association for Child and Adolescent Psychiatry and Allied Professions. İstanbul.
- Frick, P. J., Lahey, B. B., Applegate, B., Kerdyck, L., Ollendick, T., Hynd, G. W., ve Waldman, I. (1994). DSM-IV field trials for the disruptive behavior disorders: Symptom utility estimates. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 33(4), 529-539.
- Gartstein, M. A., ve Rothbart, M. K. (2003). Studying infant temperament via the revised infant behavior questionnaire. *Infant Behavior and Development*, 26(1), 64-86

- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: a research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38(5), 581-586.
- Goodman, R., Meltzer, H., ve Bailey, V. (1998). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A pilot study on the validity of the self-report version. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 7(3), 125-130.
- Güvenir, T., Özbek, A., Baykara, B., Arkar, H., Şentürk, B., ve İncekaş, S. (2008). Güçler ve güçlükler anketi'nin (GGA) türkçe uyarlamasının psikometrik özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15, 65-74.
- Hayes, A. F. (2013). Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach. New York: Guilford Press
- Hinde, R. A. (1989). Temperament as an intervening variable. G. A. Kohnstamm, J. E. Bates ve M. K. Rothbart (Ed.), *Temperament in childhood* içinde (ss. 27-33). Oxford, England: John Wiley & Sons.
- Kochanska, G., Brock, R. L., Chen, K. H., Aksan, N., ve Anderson, S. W. (2015). Paths from mother-child and father-child relationships to externalizing behavior problems in children differing in electrodermal reactivity: A longitudinal study from infancy to age 10. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43(4), 721-734.
- Kochanska, G., ve Kim, S. (2013). Difficult temperament moderates links between maternal responsiveness and children's compliance and behavior problems in low-income families. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54(3), 323-332.
- Lerner, R. M. (1998). Theories of human development. *Merrill-Palmer Quarterly of Behavior and Development*, 16, 238-245.
- Maughan, D. R., Christiansen, E., Jenson, W. R., Olympia, D., ve Clark, E. (2005). Behavioral parent training as a treatment for externalizing behaviors and disruptive behavior disorders: A meta-analysis. *School Psychology Review*, 34(3), 267-286.
- McClowry, S. G. (1995). The development of the school-age temperament inventory. *Merrill-Palmer Quarterly (1982-)*, 271-285.
- Meesters, C., Muris, P., ve Esselink, T. (1995). Hostility and perceived parental rearing behaviour. *Personality and Individual Differences*, 18(4), 567-570.
- Mesman, J., Stoel, R., Bakermans-Kranenburg, M. J., van IJzendoorn, M. H., Juffer, F., Koot, H. M., ve Alink, L. R. (2009). Predicting growth curves of early childhood externalizing problems: Differential susceptibility of children with difficult temperament. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37(5), 625-636.
- Miranda, M. C., Affuso, G., Esposito, C., ve Bacchini, D. (2016). Parental acceptance-rejection and adolescent maladjustment: Mothers' and Fathers' combined roles. *Journal of Child and Family Studies*, 25(4), 1352-1362.
- Monroe, S. M., ve Simons, A. D. (1991). Diathesis-stress theories in the context of life stress research: implications for the depressive disorders. *Psychological Bulletin*, 110(3), 406-425
- Muris, P., Meesters, C., ve van den Berg, S. (2003). Internalizing and externalizing problems as correlates of self-reported attachment style and perceived parental rearing in normal adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 12(2), 171-183.
- Muris, P., Meesters, C., ve Blijlevens, P. (2007). Self-reported reactive and regulative temperament in early adolescence: Relations to internalizing and externalizing problem behavior and "Big Three" personality factors. *Journal of Adolescence*, 30(6), 1035-1049.
- Nock, M. K., Kazdin, A. E., Hiripi, E., ve Kessler, R. C. (2006). Prevalence, subtypes, and correlates of DSM-IV conduct disorder in the National Comorbidity Survey Replication. *Psychological Medicine*, 36(5), 699-710.
- Padilla-Walker, L. M., ve Nelson, L. J. (2010). Parenting and adolescents' values and behaviour: The moderating role of temperament. *Journal of Moral Education*, 39(4), 491-509.
- Pitzer, M., Jennen-Steinmetz, C., Esser, G., Schmidt, M. H., ve Laucht, M. (2011). Differential susceptibility to environmental influences: The role of early temperament and parenting in the development of externalizing problems. *Comprehensive Psychiatry*, 52(6), 650-658.
- Pluess, M., ve Belsky, J. (2010). Differential susceptibility to parenting and quality child care. *Developmental Psychology*, 46(2), 379-390.
- Pluess, M., ve Belsky, J. (2011). Prenatal programming of postnatal plasticity?. *Development and Psychopathology*, 23(1), 29-38.
- Putnam, S. P., Sanson, A. V., ve Rothbart, M. K. (2002). Child temperament and parenting. *Handbook of Parenting*, 1, 255-277.
- Retzew, D. C., Copeland, W., Stanger, C., ve Hudziak, J. J. (2004). Associations between temperament and DSM-IV externalizing disorders in children and adolescents. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 25(6), 383-391.
- Rhee, S. H., Cosgrove, V. E., Schmitz, S., Haberstick, B. C., Corley, R. C., ve Hewitt, J. K. (2007). Early childhood temperament and the covariation between internalizing and externalizing behavior in

- school-aged children. *Twin Research and Human Genetics*, 10(1), 33-44.
- Rioux, C., Castellanos-Ryan, N., Parent, S., Vitaro, F., Tremblay, R. E., ve Séguin, J. R. (2016). Differential susceptibility to environmental influences: Interactions between child temperament and parenting in adolescent alcohol use. *Development and Psychopathology*, 28(1), 265-275.
- Rohner, R. P., Saavedra, J. M., ve Granum, E. O. (1978). *Development and Validation of the Parental Acceptance-Rejection Questionnaire: Test-manual*. American Psychol. Ass., Journal Suppl. Abstract Service.
- Rohner, R. P. (1980). Worldwide Tests of Parental Acceptance-Rejection Theory: An Overview. *Cross-Cultural Research*, 15(1), 1-21.
- Rohner, R. P., ve Britner, P. A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research*, 36(1), 16-47.
- Rohner, R. P., Khaleque, A., ve Cournoyer, D. E. (2005). Parental acceptance-rejection: Theory, methods, cross-cultural evidence, and implications. *Ethos*, 33(3), 299-334.
- Rothbart, M. K. , ve Bates, J. E. (1998). Temperament. W. Damon (Series Ed.) and N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of Child Psychology*; Vol. 3. Social, emotional and personality development içinde (ss.105-179). New York: Wiley.
- Ruchkin, V. V., Eisemann, M., ve Hägglöf, B. (1998). Parental rearing and problem behaviours in male delinquent adolescents versus controls in northern Russia. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 33(10), 477-482.
- Santrock, J. W. (2006). *Life-span development*. New York: NY McGraw-Hill Higher Education.
- Sanson, A. V., Smart, D. F., Prior, M., Oberklaid, F., ve Pedlow, R. (1994). The structure of temperament from age 3 to 7 years: Age, sex, and sociodemographic influences. *Merrill-Palmer Quarterly (1982-)*, 233-252.
- Sarıtaş, D. (2007). *The effects of maternal acceptance-rejection on psychological distress of adolescents: The mediator roles of early maladaptive schemas*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Middle East Technical University, Ankara.
- Sentse, M., Lindenberg, S., Omvlee, A., Ormel, J., ve Veenstra, R. (2010). Rejection and acceptance across contexts: Parents and peers as risks and buffers for early adolescent psychopathology. The TRAILS study. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(1), 119-130.
- Tellegen, A., Watson, D., ve Clark, L. A. (1999). On the dimensional and hierarchical structure of affect. *Psychological Science*, 10(4), 297-303.
- Thomas, A., ve Chess, S. (1986). The New York longitudinal study: From infancy to early adult life. *The Study of Temperament: Changes, Continuities, and Challenges*, 39-52.
- Trentacosta, C. J., Hyde, L. W., Goodlett, B. D., ve Shaw, D. S. (2013). Longitudinal prediction of disruptive behavior disorders in adolescent males from multiple risk domains. *Child Psychiatry and Human Development*, 44(4), 561-572.
- van der Voort, A., Linting, M., Juffer, F., Bakermans-Kranenburg, M. J., ve van IJzendoorn, M. H. (2013). Delinquent and aggressive behaviors in early-adopted adolescents: Longitudinal predictions from child temperament and maternal sensitivity. *Children and Youth Services Review*, 35(3), 439-446.
- Varan, A. (2003). EKAR kuramı değerlendirme araclarının Türkiye güvenilirlik ve geçerlik çalışması. Yayınlanmamış çalışma. Ege Üniversitesi, İzmir.
- Williams, L. R., Degnan, K. A., Perez-Edgar, K. E., Henderson, H. A., Rubin, K. H., Pine, D. S., ... Fox, N. A. (2009). Impact of behavioral inhibition and parenting style on internalizing and externalizing problems from early childhood through adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37(8), 1063-1075.
- Windle, M. (1992). Temperament and social support in adolescence: Interrelations with depressive symptoms and delinquent behaviors. *Journal of Youth and Adolescence*, 21(1), 1-21.
- Yağmurlu, B., ve Kodalak, A. C. (2010). Bağlanma, mizaç ve ebeveyn-çocuk ilişkileri. T. Solmuş (Ed.), *Başlanma, evlilik ve aile psikolojisi (1. Baskı)* içinde (ss. 111-125). İstanbul: Sistem Yayınları.
- Yahav, R. (2007). The relationship between children's and adolescents' perceptions of parenting style and internal and external symptoms. *Child: Care, Health and Development*, 33(4), 460-471.

Summary

Examination of the Effects Negative Reactivity and Maternal Acceptance-Rejection on Disruptive Behaviors within the scope of Differential Susceptibility Model among Adolescents

Melikenaz Yalçın¹

Ege University

Çiğdem Günseli Dereboy

Adnan Menderes University

Violence and disruptive behaviors among adolescents have increased significantly in last decades. Because these problems lead to individual, familial and societal problems, it is seen that studies about this issue has been increased (Barkley, 2002; Maughan, Christiansen, Jenson, Olympia & Clark, 2005). Disruptive behavior disorder is generally categorized as Oppositional Defiant Disorder (ODD), Attention-Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) and Conduct Disorder (CD) in DSM-IV. However, ADHD is excluded from disruptive behavior disorders in DSM-V. Disruptive behaviors are also called externalizing behavior problems which characterized by noncompliance, aggression, destructiveness, attention problems, impulsivity, hyperactivity and delinquent behaviors (Achenbach & Edelbrock, 1978). Disruptive behaviors are very common and 5% of children and adolescents aged between 6 and 18 meet the criteria at some point in their lives. When the literature was examined, temperament and parental practices are two important predictors for disruptive behaviors.

Innate individual differences have an important effect on the development of disruptive behaviors, which are defined as temperament (Putnam, Sanson & Rothbart, 2002). According to Bell (1968), temperament can be defined as child's reactions to social interaction with parents, ability to control emotions and ability to show pleasure and discomfort to parents. Another definition of temperament is biologically rooted individual differences in human behaviors (Rothbart & Bates, 1998). Temperament studies are based on New York Longitudinal Study in which children were followed through their lives from infancy to early adulthood conducted by Thomas et al. (1963). In this research, nine temperament traits were identified in children: activity level, regularity of sleeping and eating patterns, initial reaction, adaptability, intensity of emotion, mood, distractibility,

persistence and attention span, and sensory sensitivity (as cited in Thomas et. al, Putman, Sanson & Rothbart, 2002). Based on these temperament traits, Chess and Thomas (1977) behaviorally categorized them into three groups: easy, difficult, and slow-to-warm-up (as cited in Santrock, 2006). It can be practical to classify children according to their temperament types; however, at the same time, it can be problematic because of the negative perception. Therefore, instead of such classification, investigation of subdimensions of temperament has been suggested by Rothbart and Bates (1998). According to this approach, temperament consists of emotionality, negative emotionality and effortful control (Gartstein & Rothbart, 2003). Longitudinal Studies have shown that temperament characteristics, especially negative emotionality in infancy, predicts highly disruptive behaviors in adolescence (Bates et al., 1991; Caspi et al., 1995; Eisenberg et al., 1994; Kochanska et al., 2015; Pitzer et al., 2009; Rhee et al., 2007; Williams et al., 2009).

Relationship between parents and children is another important predictor for the causes and developments for disruptive behaviors. Parental Acceptance and Rejection Theory (PART) tries to explain the effects of parents on children in detail. According to PART, psychological adjustment of children depends on experiences of parental acceptance-rejection that affect the quality of parent-child interaction and the satisfaction of child's needs (Rohner, Khaleque & Cournoyer, 2005). According to this theory, parental acceptance and rejection are the basis for the "warmth" dimension of parenting on which all humans can be placed somewhere on this dimension. Parental acceptance placed on the one end of a continuum which refers to physical, behavioral and symbolic behaviors from parents such as warmth, attention, affection, care, comfort, concern, nurturance, support. On the other side, parental rejection which placed on the

Address for Correspondence: ¹Res. Asst. Dr. Melikenaz Yalçın, Ege University, Faculty of Letters, Department of Psychology, Bornova / İzmir

E-mail: melikenazyalcin@gmail.com

other end of a continuum refers to the absence or significant withdrawal of acceptance behaviors and feeling and presence of a variety of physically and psychologically hurtful behaviors and affects (Rohner et al., 2005). Ali, Khaleque and Rohner (2015) conducted a cross-cultural meta-analysis based on 220 studies. They found that parental acceptance and rejection significantly correlated with the psychological adjustment of both children and adults across all cultures; and parental rejection especially maternal rejection strongly predicts depression, internalizing and externalizing problems without gender differences and ethnicity. Recent studies from different countries including Turkey also have shown that parental rejection is strongly related to externalizing problems, aggression and delinquent behaviors (Buschgens et al., 2010; Direktör & Çakıcı, 2012; Meesters et al., 1995; Miranda et al., 2016; Muris, 2003; Ruchkin et al., 1998; Sarıtaş, 2007; Yahav, 2006).

Various studies have examined the temperament and parental styles separately as predictors for externalizing behaviors. However, more model testing studies that focuses on the interaction of temperament and parental styles for explaining the externalizing behaviors are needed. Interactions between individual characteristics such as temperament and the environment have been primarily studied by the diathesis–stress model. According to this model, vulnerable and resilient individuals are disproportionately affected environmental stressors depending on their vulnerability factor. In other words, vulnerable individuals exposed to negative environmental factors might experience worse outcomes compared to resilient individuals. However, they might develop less negative outcomes in the absence of adversity (Monroe & Simons, 1991). Differential Susceptibility Model, which is based on the evolutionary perspective, explains this interaction with a new perspective. According to this theory, “adverse rearing environments exert negative effects particularly on children presumed “vulnerable” for temperamental or genetic reasons may actually reflect something else: heightened susceptibility to the negative effects of risky environments and to the beneficial effects of supportive environments” (Belsky, Bakermans-Kranenburg & Van IJzendoorn, 2007). Belsky (2005) stated that children with difficult temperament are more susceptible to environmental situation especially when the parental effect is in a better and worse manner. In other words, difficult temperament could be protective factor instead of risk factor when the environmental conditions are positive (Yağmurlu & Kodalak, 2010). Most of the research about Differential Susceptibility are based on longitudinal studies. From these studies, it was found that children with difficult temperament are more susceptible to parental practices and they have less

disruptive problems when their parents show warmth and meet their emotional needs (Belsky et al., 1998; Kochanska & Kim, 2013; Pitzer et al., 2011; Rioux et al., 2016; Van der Voort et al., 2013). However, Differential Susceptibility Model was not supported in cross-sectional studies (Carlo et al., 1998; Padilla-Walker & Nelson, 2010; Windle, 1992;).

In the literature, since there are both limited studies in Turkey related to Differential Susceptibility and no consistency in the literature generally, it is important to examine relationship between parental acceptance-rejection and temperament on disruptive behaviors among adolescents to contribute new researches. Therefore, the aim of the present study was to examine the moderator roles of negative reactivity, which is dimension of difficult temperament, on maternal acceptance-rejection and disruptive behaviors within the scope of Differential Susceptibility Model.

Method

Participants

This study consisted of 400 high school students (222 males, 178 females) from 9th and 10th grade and adolescents’ age range was 15-17. Nine different high schools were selected from Aydın, Turkey and categorized into 3 different groups according to the socio-economic status of children (low, mid, high). In addition, mothers of 400 students participated in this study. Mothers of adolescents age range is between 30-70. 61 % of them graduated from primary school, 21% of them graduated from high school and 19% of them graduated from university. Strength and Difficulties Questionnaire and Parental Acceptance and Rejection Questionnaire was administered to the students; School Age Temperament Inventory was filled by their mothers.

Measures

Strength and Difficulties Questionnaire (SDQ). SDQ is brief behavioural screening questionnaire developed by Goodman (1997) to measure positive and negative behaviors. SDQ includes 25 item on a 3-point Likert type scale and 5 subtype including Emotional Symptoms, Conduct Problems, Hyperactivity-Inattention, Peer Problems, and Prosocial Behavior. Higher scores in subscales and total scores can be used and shows higher problematic behaviors. Turkish version of the questionnaire was adapted by Güvenir et al. (2008). The Cronbach alpha values of reliability were between .37 -.84. and it was reported that overall SDQ was reliable and valid for Turkish.

School-Age Temperament Inventory (SATI). SATI was developed by McClowry (1995) to assess ad-

olescent temperament characteristics by their mother or father. It includes 38 items on the 5-point Likert scale and four dimensions, which are negative reactivity, task persistence, approach/withdrawal and activity. Dimension scores can be used separately. Turkish version of the scale was adapted by Eremsoy et al. (2008). The Cronbach alpha coefficient of dimensions was found between .79 and .86.

Parental Acceptance and Rejection Questionnaire (PARQ). Child form of PARQ was developed by Rohner et al. (1978) to evaluate children perception of their parents' rejection and acceptance. It includes 60 items that participants rate from 1 (not true at all) to 4 (completely true) and 4 subscales: warmth, aggression, neglect and undifferentiated reject. Subscale scores of PARQ can be measured and also higher scores indicates perception of higher rejection. Turkish version of PARQ was adapted by Varan (2003). The Cronbach alpha coefficient was found to between .82 and .92.

Procedure

After receiving approval from the Adnan Menderes University Ethics Committee, high schools were selected according to the socio-economic status and instruments were applied to 9th and 10th grade high school students who voluntarily attended. Students completed the instruments almost in 40 minutes in a class setting. Students completed Strength and Difficulties Questionnaire and Parental Acceptance and Rejection Questionnaire. Students who wanted to continue this study, were delivered School-Age Temperament Inventory by sealed tender for their mother to complete. Instruments were delivered 960 students and 400 mothers sent back the sealed tender. Moderator analysis was used for testing moderator role of negative reactivity, which is dimension of SATI, on parental acceptance-rejection and disruptive behaviors through a model suggested by PROCESS Macro (Hayes, 2013).

Results

Correlations between dimensions of SDQ, PARQ and SATI scores were calculated. It was found that dimensions of questionnaires are significantly correlated with each other. Especially for moderator analysis, total rejection scores of PARQ and warmth dimension of PARQ, negative reactivity dimension of SATI and total scores of SDQ are significantly correlated.

Moderator role of negative reactivity was tested separately for maternal acceptance and rejection through PROCESS Macro (Hayes, 2013). Negative reactivity was categorized into 2 groups as high negative reactivity and low negative reactivity. In the first moderator anal-

ysis for parental rejection scores, SDQ total score was entered as a dependent variable, parental rejection and negative reactivity was entered to analysis as independent variables. According to the results, this model was significant, $F(3, 396) = 49.34, p < .001, R^2 = .50$. Results of main effects showed that negative reactivity ($b = 2.37, t(396) = 4.77, p < .001$) and parental rejection ($b = .14, t(396) = 9.59, p < .001$) significantly predicted the disruptive behaviors. Interaction of maternal rejection and negative reactivity is also significant ($b = -.07, t(396) = -2.43, p = .015$). It was used to Johnson-Neyman technique to show size of moderator effects of negative reactivity and visualize interaction effect. These results showed that adolescents with high negative reactivity were more affected parental rejection and they showed more disruptive behaviors compared to adolescents with low negative reactivity.

In the second moderator analysis for parental warmth scores, SDQ total score was entered as a dependent variable, parental warmth and negative reactivity was entered to analysis as independent variables. According to the results, this model was significant, ($F(3, 396) = 34.08, p < .001, R^2 = .02$). Results of main effects showed that negative reactivity ($b = 2.84, t(396) = 5.51, p < .001$) and parental warmth ($b = -.19, t(396) = -7.13, p < .001$) significantly predicted the disruptive behaviors. However, interaction of maternal warmth and negative reactivity is not significant ($b = .05, t(396) = 1.06, p > .05$). Because interaction effect was not significant, Johnson-Neyman technique was not used. According to this result, negative reactivity was not found to have a moderator role on the relationship between parental warmth and disruptive behaviors.

Discussion

The aim of the present study was to examine associations between temperamental characteristics, parental acceptance and rejection and disruptive behaviors in adolescents and moderator roles of negative reactivity which is dimension of difficult temperament on parental acceptance-rejection and disruptive behaviors in the scope of Differential Susceptibility Model.

The results showed that negative reactivity was highly correlated with disruptive behaviors parallel with literature (Sentse et al., 2009, Rettew et al., 2004; Murris & Ollendick 2005). This result can be explained in terms of emotion regulation problems (Calkins, 1994), stress intolerance of adolescents and high reactivity social stimulus because of biological predisposition (Bates et al., 1991)

Another finding is that parental rejection was highly correlated with disruptive behaviors. This results

are also parallel with the literature (Akse et al., 2004; Buschgens et al., 2010; Muris et al., 2003; Miranda et al., 2016; Rohner & Britner, 2002). According to the parental acceptance and rejection theory, interpersonal relations cause so many psychological problems such as externalizing and internalizing. Mental representations and perception of the world are affected by parent-child relationships (Rohner & Britner, 2002). Parental practices and temperament predicted externalizing behaviors separately; however, examining these interaction is important for explaining developmental outcomes on children. Differential Susceptibility Model, which is based on evolutionary perspective, tries to explain this interaction with a new perspective. In this research, a moderator role of negative reactivity was found on parental rejection and disruptive behaviors but not for parental acceptance. In terms of parental rejection, findings are parallel with literature (Belsky et al., 1998; Mesman et al., 2009; Sentse et al., 2010). However, moderator role of negative reactivity was not found for parental warmth and disruptive behavior. According to these results, Differential Susceptibility Model was not supported in this research. There can be some explanations why Differential Susceptibility Model was not supported. Parallel with this research, systematic review of Rioux, Castellanos-Ryan, Parent and Regun (2016) indicated that while longitudinal studies supported to Differential Susceptibility Model, cross-sectional studies supported diathesis-stress model. One of the explanation for these results might be due to measurement problems. Another explanation could be that this study was cross-sectional parallel with literature. Longitudinal research provide deeper information about why parental warmth does not affect children with negative temperament on disruptive behaviors. Moreover, adolescence period is a complicated period and apart from parents, different socialization processes can affect adolescents' behaviors. Therefore, collecting data from different sources can be useful to understand this relationship.

To sum up, although this research did not support Differential Susceptibility Model, it can be said that negative reactivity is vulnerability factor with parental attitude for explaining disruptive behaviors; therefore, interaction of parental attitude and negative reactivity is significant to understand disruptive behaviors in children and adolescents.